

بررسی قوانین و مقررات کیفری کودکان و نوجوانان در حقوق ایران و تأثیر آن بر کاهش آسیب‌های اجتماعی

صادق خادمی^۱، علی جانی پور^{۲*}، کرم جانی پور^۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۲۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۱۱

DOI: 10.30495/JISDS.2022.20848

چکیده

هدف مقاله حاضر بررسی تأثیر قوانین و مقررات کیفری در حقوق داخلی و نقش آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی است. جامعه مورد مطالعه دانشجویان رشته حقوق شهر یاسوج و شیراز می‌باشد که از میان آنان ۲۵۰ نفر انتخاب شدند و براساس فرمول کوکران تعداد ۱۵۲ نفر به عنوان حجم نمونه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مورد مطالعه قرار گرفتند. روش مورد استفاده در این پژوهش، کمی و از نوع پرسشنامه‌ای است. داده‌های بدست آمده از پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS در دو سطح تجزیه و تحلیل می‌شوند. در سطح اول با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و در سطح دوم با استفاده از روش‌های آمار استنباطی (آزمون t تک نمونه‌ای) تجزیه و تحلیل شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند قوانین سخت‌گیرانه مانند زندان در کنار قوانین بازدارنده و مجازات‌های اجتماعی جایگزین می‌تواند نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی داشته باشد. ضمن اینکه دفتر حمایت از حقوق کودکان مصوب ۱۳۹۹ ایده جدیدی است که در صورت اجرایی شدن مصوبات متناسب می‌تواند نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی داشته باشد. به علاوه سازوکارهای ترمیمی پیش و پساکیفری نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی دارند. همچنین تلاش‌ها برای کاهش آسیب‌های اجتماعی از طریق قوانین و مقررات داخلی می‌تواند الگویی بومی برای کاهش این معضل اجتماعی فراهم آورد.

واژگان کلیدی: آسیب‌های اجتماعی، قوانین کیفری، کودکان، نوجوانان، حقوق ایران

^۱ دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران
(Email: sadeghkhademi254@gmail.com)

^۲ استادیار، گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران (نویسنده مسئول و استاد راهنما):
(Email: ali.janipour.2634@gmail.com)

^۳ استادیار، گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران
(Email: k.janipour.1349@gmail.com)

مقدمه و بیان مسأله

مسئولیت کیفری و چگونگی دادرسی اطفال و نوجوانان از مباحث مهم حقوق کیفری است. به همین دلیل بخش‌های مهمی از قوانین و مقررات کیفری در کشورهای مختلف و حتی در اسناد بین‌المللی به این مسأله اختصاص دارد. هم قوانینی که برای مجازات کودکان و نوجوانان در نظر گرفته شده است و هم نحوه بازپروری و اصلاح آنان به عنوان رؤس قوانین کیفری در نظر گرفته می‌شوند که نادیده گرفتن آن می‌تواند عواقب ناگواری برای افراد جامعه از جمله کودکان و نوجوانان داشته باشد. از طرفی دیگر، وجود قوانین و مقررات مناسب، آسیب‌های اجتماعی را کاهش می‌دهد و زمینه‌ساز اصلاح افراد جامعه از جمله کودکان و نوجوانان می‌گردد. استدلال این است که کودک بزهکار به دلیل انعطاف پذیری که دارد، آسان‌تر و سریع‌تر از افراد بزرگسال می‌تواند اصلاح گردد و مورد بازپروری قرار گیرد؛ در نتیجه به نظام کیفری متفاوت از آنچه در مورد بزرگسالان اعمال می‌شود، احتیاج دارد. در حال حاضر کودکانی که متهم به نقض قانون و ارتکاب جرم هستند به دلیل شرایط سن، موقعیت و نیازهای خاص، حق برخورداری از یک دادرسی منصفانه دارند (معظمی، ۱۳۹۴، ۱۷) که همین مسأله گویای تفاوت در قوانین و مقررات کیفری کودکان و نوجوانان است.

قوانین و مقررات کیفری کودکان و نوجوانان در نظام کیفری ایران با چالش‌های متعددی همراه بوده است و در مسیر عملی ساختن قوانین تحولات متعددی را در قبل و بعد از انقلاب سپری کرده است. در قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴، مواد ۳۴ تا ۳۸ مسئولیت کیفری اطفال بزهکار را مطرح کرد و مجازاتی برای آن مقرر کرد و البته این قانون در عمل موفقیت زیادی کسب نکرد. بنابراین قانون گذار در سال ۱۳۳۸، قانون دادگاه اطفال بزهکار را به تصویب رساند که این قانون نیز به دلیل عدم توجه به تناسب جرم و مجازات و ذکر نشدن کیفیت رسیدگی و تعقیب در دادگاه با انتقاد مواجه شد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱ و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ بدون تفکیک بین مجازات‌های تعزیری و حدی یا قصاص، نرسیدن به بلوغ (صغر) را از علل رافع مسئولیت کیفری محسوب کرده است. در تبصره ۱ ماده ۴۹ ق.م.ا سابق آمده بود که طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده باشد و در تبصره ۲ ماده ۴۹ مقرر می‌داشت که هرگاه برای تربیت طفل بزهکار تنبیه بدنی آنان ضرورت پیدا کند، تنبیه بایستی به میزان و مصلحت صورت گیرد. ولی مشخص نبود که مصادیق این تنبیه چیست و به چه صورت باید اجرا گردد. اما در مورد جواز تنبیه طفل که به نوعی مجازات است با اصل ماده که اطفال را از مسئولیت کیفری مبری می‌داند تعارض وجود دارد (زراعت، ۱۳۷۹، ۴۰۵). در قانون مجازات اسلامی ۹۲ در مورد پذیرش مسئولیت نقصان یافته اطفال و نوجوانان به قوانین قبل از انقلاب رجوع نموده و تحولات متعددی در رابطه با مسئولیت کیفری اطفال و نوجوانان و کیفرزدایی و جایگزین نمودن اقدامات تامینی و تربیتی به جای مجازات اطفال و نوجوانان بزهکار صورت گرفته است.

با این اوصاف، پژوهش حاضر درصدد است تا با بررسی میدانی و با بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه، راهکارهایی برای کاهش آسیب‌های اجتماعی با توجه به قوانین و مقررات کیفری پیدا کند. در همین راستا، تأثیر قوانین و مقررات داخلی در حیطه حقوق کیفری کودکان و نوجوانان سنجیده می‌شود و قوانین داخلی مرتبط با حقوق کودکان به عنوان مبنای سنجش آسیب‌های اجتماعی در نزد کودکان در نظر گرفته شده است.

هدف تحقیق

هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی تأثیر قوانین و مقررات کیفری کودکان و نوجوانان در حقوق ایران و تأثیر آن بر کاهش آسیب‌های اجتماعی است.

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

امروزه توجه به حقوق کودکان و نوجوانان و نگرش نظام «کودک محور» در کلیه سیاست‌گذاری‌های آموزشی، تربیتی، فرهنگی، اجتماعی و حقوقی کشور بخشی از روند توسعه و منافع ملی محسوب می‌شود و دولت‌ها باید در راستای تعهد ملی-انسانی خود در تحقق سیاست جنائی مزبور بودجه، امکانات و منابع انسانی کافی اختصاص دهند. زیرا نجات کشورها از معضلات دامن‌گیر کنونی نظیر فقر، بیکاری، بزه‌کاری و به ویژه اعتیاد و قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، آدم‌ربایی و تروریسم و ضرورت پیشگیری اجتماعی از روند فزاینده بحران‌های انسانی-اجتماعی در زمینه معضلات مزبور و نیز ممانعت از تکرار نابسامانی‌ها، ارتباطی آشکار با رسیدگی به وضعیت و مشکلات کودکان و نوجوانان به عنوان آینده‌سازان و مدیران آتی جوامع دارد.

ادبیات تحقیق

پژوهش‌های متعددی درباره بررسی وضعیت حقوقی و کیفری کودکان و نوجوانان در اسناد داخلی و بین‌المللی مشاهده می‌شود که هر یک از جنبه‌ای خاص به این مسأله توجه نشان می‌دهند. در اینجا به برخی از مهم‌ترین پژوهش‌های انجام شده در این زمینه پرداخته می‌شود:

فرید محسنی و نصیر ملکوتی (۱۳۹۸) در مقاله "نقش محیط‌های آموزشی تحمیلی در پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان در ایران و انگلستان" بدین نتیجه رسیدند که گرچه در هر دو کشور برای پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان، برنامه‌های آموزش محور اجرا می‌شود، اما هنوز وضعیت مؤسسات نگهداری محکومان فاصله زیادی با وضعیت مطلوب دارد و از این جهت، محیط‌های آموزشی برای پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان نیازمند به روز شدن برنامه‌های خود برای شکل‌گیری کانون‌های اصلاح و تربیت ویژه برای آنان است.

علیرضا جمشیدی و احمد مظفری (۱۳۹۷)، در مقاله "سیاست جنایی ماهوی در قبال کودکان و نوجوانان بزهکار در نظام قضایی جمهوری اسلامی ایران" به این نتیجه می‌رسد که درک و ضرورت وجود یک سیاست جنایی خاص و کارآمد در قبال کودکان و نوجوانان یکی از خلأهای قانونی در جامعه ایرانی بوده است. با این حال پیوستن ایران به پیمان‌نامه حقوق کودک مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ (بهمن ۱۳۷۲) باعث توجه به روش‌های اصلاحی، اجتماعی و تربیتی برای مقابله با بزهکاری اجتماعی در میان کودکان و نوجوانان شده است.

داوری سرداری و عوض سرداری (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان "تأثیر رسانه‌ها بر پیشگیری از وقوع جرم با تأکید بر پیشگیری از جرائم کودکان بزهکار" رسانه‌ها را یکی از ابزارهای مهم در رابطه با بزهکاری اجتماعی معرفی می‌کنند که هم می‌توانند عامل بزهکاری تلقی شوند و هم عاملی برای جلوگیری آن باشند. به نظر نگارندگان، اگر برنامه‌های تلویزیونی در راستای اهداف متعالی زندگی انسان باشند یکی از عوامل جلوگیری از بزهکاری اجتماعی خواهند بود. اما برنامه‌هایی که به سعادت انسان توجهی نداشته باشند، منجر به گسترش خشونت و رواج بزهکاری اجتماعی می‌شوند.

امیرحسین نیازپور (۱۳۹۳)، در اثری با عنوان حقوق کیفری کودکان و نوجوانان (فرایند پاسخ‌دهی به بزهکاری کودک و نوجوانان)، حقوق کیفری موجود در سطح جهان از جمله اسناد بین‌المللی و داخلی را بررسی می‌کند. از جهت اینکه، حقوق کیفری در این دو زمینه، پاسخی برای بزهکاری کودکان و نوجوانان هستند می‌توانند باعث بهبود حقوق آنان گردند. ضمن اینکه قوانین بین‌المللی هم راستا و همسو با قوانین داخلی کشورها نیستند و اغلب در تعیین سن مجازات و صدور کیفر برای کودکان و نوجوانان دارای تفاوت‌هایی با یکدیگر هستند.

نصرالله انصاری‌نژاد (۱۳۸۹)، در مقاله تحلیل بزهکاری نوجوانان کانون اصلاح و تربیت تهران، به بررسی وضعیت برخی نوجوانان بزهکار در کانون اصلاح تربیت تهران پرداخته و بدین نتیجه رسیده است که مسئولان آموزش و پرورش، والدین،

رسانه‌های گروهی، متخصصان اصلاح و تربیت برای پیشگیری و درمان و بازپروری بدهکاری می‌بایست به گونه‌ای عمل نمایند که عزت نفس نوجوانان را افزایش دهند تا نگرش‌های مثبت‌تری درباره مراجع قدرت در نزد کودکان و نوجوانان ایجاد شود. نسرین مصفا (۱۳۸۴)، نیز در اثری با عنوان "کنوانسیون حقوق کودک و بهره‌وری از آن در حقوق داخلی" در زمره محدود آثار جامعی است که حقوق کودکان را در عرصه‌های بین‌المللی و داخلی به شکل گسترده‌ای بررسی می‌کند. نویسنده با بررسی اقدامات و قوانین سازمان ملل در زمینه حقوق کودکان، نقش کنوانسیون‌ها و نهادهای بین‌المللی را در زمینه حقوق کودکان بررسی می‌کند و در این میان برخی اقدامات قضایی نظیر توجه به شیوه‌های آموزشی و تربیتی برای کودکان بزهکار را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد. بهره‌وری از کنوانسیون‌ها و قوانین بین‌المللی از جمله شیوه‌های اصلاحی می‌تواند در حوزه داخلی نیز کاربرد داشته باشد. به شرطی که در تراحم با حقوق داخلی و شرعی قرار نگیرد.

حسنعلی مؤذن‌زادگان (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان "دادرسی ویژه اطفال در حقوق ایران" بر این عقیده است که دادرسی برای کودکان و اطفال باید کاملاً غیرعلنی، و با حفظ حقوق کودکان و آینده‌نگری درباره زندگی آنان صورت گیرد. ضمن اینکه، تشکیل پرونده شخصیت برای کودک و نوجوان بزهکار و یا آسیب دیده می‌تواند مورد توجه متخصصان حوزه‌های مختلف پزشکی، روان‌شناسی، مددکاری و جرم‌شناسی واقع شود که در این صورت، در کنار پرونده کیفری به منظور اتخاذ واکنش مناسب با شخصیت وی می‌گردد.

علیرضا جمشیدی (۱۳۸۲)، در مقاله دیگری با عنوان "گفتمان سیاست جنایی در لایحه قضایی قانون تشکیل دادگاه‌های اطفال و نوجوانان" قوانین داخلی در حیطه دادگاه‌های اطفال و نوجوانان را بررسی می‌کند و بدین نتیجه رسید که تعیین سن بلوغ به عنوان سن مسئولیت کیفری در ایران، نوجوانان را در معرض اعمال مجازات‌های سنگینی همچون اعدام، حبس ابد و ... قرار می‌دهد. به نظر می‌رسد با درک قوانین بین‌المللی و تغییر در برخی قوانین می‌توان حقوق کودکان و نوجوانان را در این زمینه بهبود بخشید. احمد بهشتی (۱۳۷۳)، نیز در اثری با عنوان "اسلام و حقوق و کودک"، به بررسی مبانی حقوق انسان‌ها در اسلام می‌پردازد که در این میان، حقوق کودکان نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این اثر، جایگاه کودکان، سرپرستی و نگهداری از آنان، حقوق اجتماعی و اقتصادی آنان و همچنین ضرورت تربیت‌های لازم برای رشد مادی و معنوی آنان پرداخته شده است. از این جهت، اثر حاضر می‌تواند به عنوان مبانی حقوق کودکان نیز در نظر گرفته شود.

تحقیقات مذکور و تحقیق حاضر از جهت بررسی موضوع حقوق کودکان دارای همانندی‌هایی با یکدیگر هستند، اما آنچه پژوهش حاضر را از پژوهش‌های انجام شده متمایز می‌سازد، رویکردی آسیب‌شناسانه و بر مبنای توجه به حقوق کودکان و نوجوانان و از همه مهم‌تر ارائه راهکاری برای اصلاح و بازپروری آنان و کاهش آسیب‌های اجتماعی است.

جنبه جدید بودن و نوآوری در تحقیق

جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق در این است که با بررسی و آسیب‌شناسی قوانین و مقررات مربوط به اطفال و نوجوانان در حقوق داخلی به دنبال کاهش آسیب‌های اجتماعی در زمینه جرایم کودکان و نوجوانان هستیم. همچنین بر اساس یافته‌های پژوهش به دنبال آن هستیم تا راهکاری برای مجازات‌های اجتماعی جایگزین ارائه شود که در چارچوب آن بتوان نسبت به آسیب‌شناسی قوانین داخلی اقدام نمود. بنابراین ضمن واکاوی قوانین داخلی در حیطه حقوق کودکان و نوجوانان، کاستی‌های این قوانین بررسی می‌شود و نسبت به ارائه راهکاری متناسب با وضعیت داخلی ارائه می‌گردد.

مبانی نظری پژوهش: قوانین و مقررات کیفری کودکان و نوجوانان

الف. حقوق بین‌الملل

مسائل کودکان و نوجوانان نیز به عنوان یکی از مسائل اساسی و حتی یکی از دغدغه‌های حقوق بشر معاصر مورد توجه قانون‌گذاران بین‌المللی بوده است. در یک نگاه کلی، قوانین و مقررات مربوط به حقوق کودک و نوجوانان تحت عنوان اسناد بین‌المللی شناخته می‌شود. اسناد بین‌المللی در واقع قوانین و مقررات بین‌المللی هستند که توسط کشورهای مختلف، سازمان‌ها و مراجع بین‌المللی تصویب و به مرحله اجرا گذاشته می‌شود. این اسناد در سطح ملی و بین‌المللی، اصول راهبردی را تدوین و تصویب نموده نموده‌اند (جمشیدی، ۱۳۹۰: ۱۰۷). که در اغلب مواقع، راهنمایی برای طرح مسائل حقوقی در حوزه‌های مختلف محسوب می‌شوند. برخی از این قوانین برای کشورهای خاصی که عضو آنان هستند و یا قوانین خاصی را مورد تأیید قرار می‌دهند، الزامی است و برخی دیگر نیز جنبه غیرالزامی دارد. از جمله مهم‌ترین اسناد بین‌المللی ارائه شده درباره حقوق کودکان، اعلامیه حقوق کودک است. که در سال ۱۹۵۹ م به تصویب سازمان ملل متحد نیز رسید. علاوه بر این می‌توان به قرارداد بین‌المللی رفع تبعیض نژادی مصوب ۱۹۶۵ م، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ م، کنوانسیون حداقل سن اشتغال کودکان مصوب ۱۹۷۳ م، حق بر آموزش کودکان و ... است. در واقع بخش‌های مهمی از این اسناد بین‌المللی به سازوکارهای مقابله با اعمال ضد حقوق بشری بر علیه کودکان و اطفال اختصاص دارد که می‌توانند به عنوان مرجعی برای اصلاح قوانین داخلی کشورها و همچنین گسترش حقوق کودکان گردند.

جرائم علیه اطفال نیز یکی دیگر از مسائل اساسی است که با قوانین کیفری اطفال و کودکان در ارتباط است. جرائم علیه اطفال در واقع هر نوع آزار و اذیت کودکان و نوجوانان است که موجب شود به کودکان صدمه جسمی و یا روانی و اخلاقی شود و سلامت آنان را به خطر بیندازد. از این جهت، انجام چنین اعمالی ممنوع است و برای مقابله با این روش‌های مذموم، نیازمند بهره‌گیری از قوانین کیفری هستیم. بدین ترتیب، مصادیق جرائم علیه اطفال متعدد هستند و می‌توانند شامل سوء استفاده از کودکان جهت کار سخت و طاقت‌فرسا باشد؛ همچنین شکنجه جسمی و روحی آنان؛ بزه کاری جنسی علیه کودکان؛ خرید و فروش کودکان، جلوگیری از آموزش کودکان و ... هستند که هم قوانین بین‌المللی و هم قوانین داخلی، رویکردهایی در این زمینه ارائه داده‌اند تا بتوانند نسبت به اعمال قوانین کیفری در این زمینه اقدام نمایند.

با توجه به اهمیت قوانین کیفری برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی در سنین کودکی و نوجوانی، بخش اعظمی از تلاش‌های بین‌المللی و حقوقی معطوف به حقوق کودکان و نوجوانان بوده است. از سوی دیگر، تحول حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان در سطح بین‌المللی از ربع اول قرن بیستم با نهضتی فراگیر از طریق صدور اعلامیه حقوق کودک مصوب ۱۹۲۴ سازمان ملل به ظهور پیوست. حاصل تلاش‌های جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و به ویژه جرم‌شناسان، دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی که به صدور اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها و قطعنامه‌های متعددی در زمینه مسائل کودکان و نوجوانان منجر گردید، کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ سازمان ملل است، این کنوانسیون که مورد استقبال بسیاری از کشورها قرار گرفته خوشبختانه در اسفندماه سال ۱۳۷۲ به تأیید قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران رسیده است و مفاد آن برای دولت ایران لازم‌الاجراست.

همچنین در راستای احقاق حقوق کودکان و نوجوانان، کنوانسیون حقوق کودک نیز می‌تواند پشتوانه‌ای حقوقی در حیطه اسناد بین‌المللی به شمار آید. این کنوانسیون در نوامبر ۱۹۸۹ در ۵۴ ماده مورد تصویب قرار گرفته است و همانند اعلامیه جهانی کودک مصوب ۱۹۵۹ بر حمایت همه جانبه از کودکان به خصوص در امر آموزش تأکید دارد و ماده ۲۸ این کنوانسیون بر این حق اذعان می‌نماید. همچنین بند ۲ ماده ۳ وظیفه اصلی مراقبت و حمایت از کودک را بر عهده دولت‌های عضو قرار داده است؛ ولی اضافه می‌کند که دولت‌ها باید حقوق و وظایف والدین، سرپرستان قانونی و دیگر افرادی را که قانوناً در قبال کودک مسئولیت دارند، مورد توجه قرار دهند، در حالیکه ماده ۵ بدون اینکه نامی از دولت به میان آورد، از مسئولیت‌ها، حقوق و وظایف والدین،

سرپرستان قانونی و خانواده در معنای گسترده آن برای هدایت و راهنمایی کودک در مسیر تحقق حقوق مندرج در کنوانسیون سخن گفته است و ماده ۱۸ نیز مسئولیت اصلی رشد و بالندگی کودک را به عهده والدین و سرپرستان قانونی گذاشته است (کولن، ۱۹۹۳، ۱۵۵-۱۵۴).

ب. حقوق داخلی

هرچند قوانین و مقررات مربوط به حقوق کودکان و نوجوانان از سال ۱۳۰۴ ش. آغاز شده است و در طی سال‌های مختلف نیز تغییرات متعددی به خود دیده است. اما پژوهش حاضر به طور مشخص به دوره پس از تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نظر می‌افکند.

۱. قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ مرتبط با حقوق کودکان

از جمله قوانینی که به حقوق کودک و نوجوان توجه نشان داده است، قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ می‌باشد. در این قانون مواد ۲۸۵ تا ۲۸۷ به مسأله اطفال و نوجوانان پرداخته است. یکی از نقاط عطف در این قانون آن بوده است که بررسی جرائم افراد زیر ۱۸ سال را به دادگاه ویژه اطفال و نوجوانان و نیز دادرسی ویژه نوجوانان تفویض نموده است. نکته دیگر تأکید بر مسئولیت‌زدایی از طفل در هنگام ارتکاب جرم و یا تفویض مسئولیت حداقلی به وی می‌باشد که با اندیشه‌های جدید در حوزه حقوق و مسائل کیفری همخوانی دارد (فلاح باراندوزی و دیگران، ۱۳۹۶). در ادامه بندهای مربوط به اطفال و نوجوانان در این قانون ارائه می‌گردد (سامانه مقررات اداری، استخدامی و مالی، ۱۳۹۵).

ماده ۲۸۵- در معیت دادگاه اطفال و نوجوانان و در محل آن، شعبه‌ای از دادرسی عمومی و انقلاب با عنوان دادرسی ویژه نوجوانان به سرپرستی یکی از معاونان دادستان و با حضور یک یا چند بازپرس، تشکیل می‌شود. تحقیقات مقدماتی جرائم افراد پانزده تا هجده سال به جز جرائم موضوع مواد (۳۰۶) و (۳۴۰) این قانون که به طور مستقیم از سوی دادگاه صورت می‌گیرد، در این دادرسی به عمل می‌آید.

تبصره ۱- تحقیقات مقدماتی تمامی جرائم افراد زیر پانزده سال به طور مستقیم در دادگاه اطفال و نوجوانان به عمل می‌آید و دادگاه مذکور کلیه وظایفی را که طبق قانون بر عهده ضابطان دادگستری و دادرسی انجام می‌دهد.

تبصره ۲- در جرائم مشهود، هرگاه مرتکب، طفل یا نوجوان باشد، ضابطان دادگستری مکلفند نسبت به حفظ آلات، ادوات، آثار، علائم و دلایل جرم اقدام نمایند، لکن اجازه تحقیقات مقدماتی از طفل یا نوجوان را ندارند و در صورت دستگیری وی، موظفند متهم را حسب مورد، فوری به دادرسی یا دادگاه اطفال و نوجوانان تحویل دهند. انقضای وقت اداری و نیز ایام تعطیل مانع از رجوع به دادرسی یا دادگاه اطفال و نوجوانان نیست.

ماده ۲۸۶- علاوه بر موارد مذکور در ماده (۲۰۳) این قانون، در جرایم تعزیری درجه پنج و شش نیز، تشکیل پرونده شخصیت در مورد اطفال و نوجوانان توسط دادرسی یا دادگاه اطفال و نوجوانان الزامی است.

ماده ۲۸۷- در جریان تحقیقات مقدماتی، مرجع قضائی حسب مورد، اطفال و نوجوانان موضوع این قانون را به والدین، اولیاء، یا سرپرست قانونی یا در صورت فقدان یا عدم دسترسی و یا امتناع از پذیرش آنان، به هر شخص حقیقی یا حقوقی که مصلحت بداند، می‌سپارد. اشخاص مذکور ملتزمند هرگاه حضور طفل یا نوجوان لازم باشد او را به مرجع قضائی معرفی نمایند. افراد پانزده تا هجده سال نیز شخصاً ملزم به معرفی خود به دادگاه می‌باشند.

در صورت ضرورت، اخذ کفیل یا وثیقه تنها از متهمان بالای پانزده سال امکان پذیر است. در صورت عجز از معرفی کفیل یا ایداع وثیقه و یا در مورد جرائم پیش‌بینی شده در ماده (۲۳۷) این قانون، دادرسی یا دادگاه می‌تواند با رعایت ماده (۲۳۸) این قانون، قرار نگهداری موقت آنان را در کانون اصلاح و تربیت صادر کند.

تبصره - قرار نگهداری موقت، تابع کلیه آثار و احکام قرار بازداشت موقت است.

ب. نوآوری‌های قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲

وضعیت سنی و بیولوژیک خاص در گروه سنی اطفال و نوجوانان سبب گردیده که قانونگذاران به مرور زمان و با پیشرفت‌های انسانی و اخلاقی صورت گرفته در حوزه حقوق و علوم قضایی، رویه متفاوت و ویژه‌ای را در خصوص سیاست‌های کیفری اتخاذ شده برای این گروه سنی در نظر گیرند. در واقع بر اساس این تحلیل‌ها نمی‌توان برای کودکان و نوجوانان دقیقاً مجازات‌های مشابهی با افراد در گروه سنی بالاتر در نظر گرفت؛ چرا که جرائم صورت گرفته از سوی این طیف عموماً حاصل هیجانات عاطفی، آگاهی کم، تجربه ناکافی، عدم بلوغ عقلی و... می‌باشد که باید این موارد را در نوع مجازات اعمال شده برای آنان در نظر داشت. همین مسأله به موضوع قانون‌گذاری افتراقی در حوزه حقوق کودک و نوجوان منجر شده است که در سال‌های اخیر و با پیشرفت‌های انسانی و اخلاقی در حقوق قضایی، نمود بیشتری یافته است؛ یعنی شکلی از قانون‌گذاری متفاوت و ویژه برای گروه سنی اطفال و نوجوان (یزدانی و زاهدیان، ۱۳۹۶).

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، بندها و مواد ارائه شده در فصل دهم که مربوط به نظام مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی در مورد اطفال و نوجوانان است، یکی از جدیدترین و علمی‌ترین تغییرات نظام کیفری ایران را بعد از انقلاب ارائه داده است. در این قانون، قانون‌گذار برای نخستین بار، رویکردی ویژه و افتراقی را نسبت به اطفال و نوجوانان پذیرفته و با آگاهی از مضرات یکسان‌نگری نسبت به اطفال و بزرگسالان، ایشان را از شمول مقررات مربوط به بزرگسالان، خارج نموده و تابع نظامی جزایی مستقل و متفاوتی کرده است. در این میان یکی از قابل توجه‌ترین دستاوردهای قانون مجازات جدید اسلامی، اتخاذ رویکرد بازپروری اطفال و نوجوانان بزهکار به جای رها کردن ایشان در دام سرنوشت است (کثیری، ۱۳۹۵). این رویکردها غالباً تحت عنوان مجازات اجتماعی جایگزین نیز مطرح می‌شوند که خود به معنای به کارگیری اجرای عدالت کیفری افتراقی نسبت به کودکان و نوجوانانی است که مرتکب بزهکاری شده‌اند و منطقاً بر اجرای تدابیر متفاوت از دادرسی کیفری بزرگسالان نسبت به کودکان و نوجوانان تأکید دارند و به‌طور خاص، دلالت بر لزوم کنار گذاری کیفر و توسل به تدابیر جایگزین حبس می‌کنند (صادقی، ۱۳۹۲: ۷۳).

ج. سیاست بازپروری اطفال و نوجوانان

سیاست بازپروری اطفال در واقع نگاه متمایزی به کودکان و نوجوانان محسوب می‌شود که در سایه آن بتوانند به عنوان یک عضو خاص از جامعه، به حیات خود ادامه دهند و یا اینکه پس از ارتکاب به جرم، شرایطی برای آنان فراهم شود تا به شکل مؤثری وارد محیط اجتماعی خویش گردند. در واقع می‌توان تصور نمود که بزهکار، از آن‌رو که خود را فردی متعلق به اجتماع و محیط اجتماعی می‌پندارد، از اجتماع پیرامون خود انتظار دارد که نیازها، توقعات و احساسات وی را درک کند و او را عضوی اضافی یا مخرب برای جامعه قلمداد نکند (پرادل، ۱۳۸۱: ۶۷). به نظر می‌رسد توجه خاص به کودکان، بخش مهمی از سیاست بازپروری در قوانین و مقررات کیفری محسوب می‌شود. از این جهت، قانون مجازات اسلامی نیز توجه خاصی به مسأله بازپروری اطفال و نوجوانان انداخته است. چنان‌چه در قانون مجازات اسلامی جدید مصوب ۱۳۹۲ برخلاف قوانین قبلی، سرانجام قانون‌گذار به ضرورت ایجاد نظامی ویژه از حقوق بزهکار پی برده و در ابعاد وسیعی هم بازپروری اطفال بزهکار را مدنظر قرار داده است. در حقوق کیفری اطفال قاعده‌ای مورد استناد است که اصطلاحاً اصل تفسیر کودک‌مدارانه نامیده می‌شود. بر اساس این قاعده، قوانین مجازات و کیفر اطفال بهتر است که براساس اصل تقدم تربیت، درمان و بازپروری ایشان بوده تا از بروز آسیب‌های روانی برای آنها

جلوگیری شود. از آنجا که هدف یا فلسفه قانون گذاری درمان و اصلاح کودک می باشد، این اصل می بایست در همه مراحل دادرسی اطفال و نوجوانان مورد توجه قرار گیرد.

طبیعی است هر زمان که هدف عمده و اولیه، تربیت و بازپروری طفل بزهکار و اصلاح نواقص و نارسایی های جسمی، عصبی و روانی وی باشد، سایر قواعد، اصول و مقررات تحت تاثیر این قاعده مهم واقع می گردند. در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲، این اصل مورد توجه بوده و در ماده ۸۸ به آن پرداخته شده است. براساس بندهای ب و پ ماده یاد شده، در اقدامی ابتکاری همچون اخطار، تذکر و نصیحت را به عنوان مجازات اطفال بزهکار در نظر گرفته است. چنین پاسخ های نامعینی به بزهکاری اطفال، کاملاً توجیه پذیر و علمی بوده و می تواند، زمینه اصلاح و بازپروری اطفال بزهکار را به شکل مطلوبی فراهم نماید. در بند ث همین ماده نیز آمده است: «نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک سال در مورد جرائم تعزیری درجه یک تا پنج» که این نیز خود حاکی از توجه ویژه به مساله اصلاح و بازپروری کودک دارد (کنیری، ۱۳۹۵).

د. تعیین ملاک سن اطفال در جرایم تعزیری در زمان ارتکاب جرم

یکی دیگر از نوآوری های قانون مجازات جدید اسلامی، مربوط به ملاک سن اطفال در جرایم تعزیری در زمان ارتکاب جرم است که در خصوص اطفال نه تا پانزده سال شمسی پیش بینی گردیده است. این رویکرد بیش از هر چیز ناشی از اهمیت سن در مطالعات جرم شناسی جدید است. در حقیقت، رابطه سن و جرم موضوع اصلی مطالعه جرم شناسی می باشد (محسنی، ۱۳۹۳: ۱۴۷). ارتباط میان سن و جرم کودکان باعث شده تا نظریات جدیدی در این باره ارائه شود که براساس آن ویژگی های خاص کودکان، نوع متمایزی از مجازات را برای آنان در نظر بگیرد. به عبارتی باید گفت کودکان از آن رو که همسان بزرگسالان هستند، همانند همه آن ها از حقوق کامل انسانی برخوردار هستند، اما از آن جهت که متفاوت با آن ها هستند، شایسته حمایت های خاص ویژه و افتراقی محسوب می گردند (دولا کوستا، ۱۳۸۳: ۵۲). با توجه به اهمیت و نقش سن در جرایم و مجازات، قانون مجازات اسلامی نیز به همین مسأله توجه خاصی نشان داده است. توضیح اینکه، برخلاف تبصره ماده ۴۹ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰ که ملاک سن طفل طبق تبصره ۱ ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی سال قمری بود، در قانون مجازات جدید اسلامی برای سن طفل ملاک سال شمسی است که در مورد ارتکاب جرایم تعزیری درجه یک تا پنج می باشد. از سوی دیگر به موجب تبصره ۲ بند ث ماده ۸۸ قانون مذکور، هرگاه نابالغ مرتکب یکی از جرایم موجب حد یا قصاص گردد، در صورتی که از ۱۲ تا ۱۵ سال قمری داشته باشد، به یکی از اقدامات مقرر در بندهای ت و یا ث ماده ۸۷ محکوم می شود. قانونگذار ایران به هنگام وضع و تصویب مقررات راجع به مجازات ها، اقدامات تامینی و تربیتی اطفال و نوجوانان بزهکار در ماده ۹۱ قانون جدید مجازات اسلامی، به مساله وجود شبه در عدم رشد و کمال عقل افراد بالغ کمتر از هجده سال را که مرتکب جرایم موجب حد یا قصاص می شوند؛ در حالیکه ماهیت جرم انجام یافته و یا حرمت آن را نمی توانند درک کنند، مورد توجه قرار داده و به دادگاه اجازه داده، برحسب مورد و با توجه به سن آنها به مجازات های پیش بینی شده در این فصل را اعمال نماید (حیدری و اشراقی، ۱۳۹۲).

ماده ۸۸ قانون مجازات اسلامی جدید نیز، راجع به جرایم تعزیری ارتکابی توسط اطفال، تعیین تکلیف نموده و یک نظام کیفردهی ویژه برقرار ساخته است. متن ماده بدین شرح است که: درباره اطفال و نوجوانانی که مرتکب جرائم تعزیری می شوند و سن آنها در زمان ارتکاب، نه تا پانزده سال تمام شمسی است، حسب مورد، دادگاه یکی از تصمیمات زیر را اتخاذ می کند:

- الف- تسلیم به والدین یا اولیاء یا سرپرست قانونی با أخذ تعهد به تأدیب و تربیت و مواظبت در حسن اخلاق طفل یا نوجوان
- ب. تسلیم به اشخاص حقیقی یا حقوقی دیگری که دادگاه به مصلحت طفل یا نوجوان بداند با الزام به انجام دستورهای مذکور در بند (الف) در صورت عدم صلاحیت والدین، اولیاء یا سرپرست قانونی طفل یا نوجوان و یا عدم دسترسی به آنها با رعایت مقررات ماده (۱۱۷۳) قانون مدنی.

پ. نصیحت به وسیله قاضی دادگاه

ت. اخطار و تذکر و یا اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم

ث. نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک سال در مورد جرائم تعزیری درجه یک تا پنج.

این ماده فقط شامل اطفال بزهکار ۹ تا ۱۵ سال قمری است. البته لازم به ذکر است که به موجب ماده ۱۴۷ قانون مجازات اسلامی، همین گروه سنی، به عنوان مبنای سن مسولیت کیفری پذیرفته شده، اما از حالت تعبدی خارج گردیده است.

۵. تقنین مدلی خاص از نهاد تخفیف مجازات برای اطفال بزهکار

یکی دیگر از دستاوردهای قانون مجازات اسلامی جدید، قائل شدن به مجازات خفیف‌تر برای اطفال و نوجوانان و در واقع تخفیف مجازات برای ایشان بوده است. بر اساس مواد و بندهای مختلف این قانون، بسیاری از مجازات‌های قبلی که در قوانین پیشین برای اطفال در نظر گرفته می‌شد، مشمول تخفیف و بازنگری ویژه‌ای قرار گرفته است. به نحوی که مقنن مواردی اساسی همچون سن و وضعیت جسمانی و روانی فرد در آن مقطع سنی را در بازبینی قوانین مطمح نظر قرار داده است. در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، می‌توان نمودهای این قانونگذاری تخفیفی را بدین شرح برشمرد: ممنوعیت تحقیق در جرائم منافی عفت توسط دادسرا و ضابطین، عدم امکان اخذ کفیل یا وثیقه از اطفال کمتر از ۱۵ سال، تشکیل دادگاه ویژه کودک و نوجوان، دعوت از والدین جهت رسیدگی، عدم الزام به حضور طفل در جلسات رسیدگی، و نیز تدابیر ارفاقی همچون: امکان تجدیدنظر در رأی و تقلیل مدت نگهداری یا تبدیل آن، اعمال تخفیف و تقلیل مجازات تا نصف حداقل یا تبدیل اقدامات تأمینی و تربیتی، امکان تعویض صدور حکم و تعلیق مجازات، عدم برخورداری از آثار مؤثر محکومیت‌های کیفری اطفال و نوجوانان (خالقی، ۱۳۹۴).

روش تحقیق

روش مورد استفاده در پژوهش حاضر، کمی و از نوع میدانی است. ابزار مورد استفاده پرسشنامه و به صورت تصادفی در میان دانشجویان رشته حقوق شهر یاسوج و شیراز انجام شده است. داده‌های بدست آمده از پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار آماري SPSS، در دو سطح تجزیه و تحلیل می‌شوند. در سطح اول با استفاده از روشهای آمار توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و در سطح دوم با استفاده از روش‌های آمار استنباطی (آزمون t تک نمونه‌ای)، داده‌های بدست آمده از سؤال‌های پرسشنامه تجزیه و تحلیل شده و به سؤال‌های پژوهش پاسخ داده می‌شود. برای سنجش میزان روایی صوری پرسشنامه مورد مطالعه، از نظر خبرگان مربوطه استفاده گردید، به طوری که نظر تعدادی از متخصصین، اساتید و خبرگان (کارشناسان ارشد)، اخذ و پرسشنامه طراحی شده، توسط آنها مورد بررسی قرار گرفت، تعدادی از سئوالات پرسشنامه اصلاح و سپس سئوالات تصحیح شده مجدداً در اختیار آنها قرار گرفت و نهایتاً روایی پرسشنامه، توسط افراد مذکور مورد تایید قرار گرفت. همچنین با توجه به میزان به دست آمده KMO (۰/۷۳) و معناداری آزمون خی بارتلت (۶۵۸۲/۵۴ $p < ۰/۰۰۰۱$)، کفایت انجام تحلیل عامل مورد تایید قرار گرفت. همچنین، روش عمده برآورد ضریب پایایی، ضریب آلفای کرونباخ است که به منظور محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه‌هایی که خصیصه‌های مختلفی را اندازه‌گیری می‌کنند، به کار می‌رود. استفاده از این روش بیش از هر چیز ناشی از داده‌سازی آن بر مبنای نظریات کسانی است که در حوزه حقوق کودکان و نوجوانان، مطالعه و تحصیلات نسبتاً کافی دارند.

یافته‌های تحقیق

سؤال ۱: آیا قوانین و مقررات مربوط به حقوق کیفری کودکان و نوجوانان از شرایط لازم برای دادرسی مناسب کودکان و نوجوانان برخوردار است؟

فرضیه ۱: حقوق کیفری مرتبط با کودکان و نوجوانان در نزد قوانین و حقوق داخلی ج.ا. ایران می‌تواند شرایط لازم برای دادرسی جرائم کیفری کودکان را فراهم سازد و آسیب‌های اجتماعی را نیز کاهش دهد.

سوال	تا اندازه‌ای موافقم	تا اندازه ای مخالفم	تا اندازه‌ای موافقم	کاملاً مخالفم	نظری ندارم
سوال ۴	فراوانی	۵۰	۱۴	۵۰	۲۸
	درصد	۳۲/۹	۹/۲	۳۲/۹	۱۱/۲

داده‌های مندرج در جدول فوق پس از توزیع سؤال نشان می‌دهد که در افراد مورد مطالعه براساس سوال ۱ را به شرح زیر در حد کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم بیان کرده‌اند که بیشترین درصد فراوانی سوال مربوط به گزینه تا اندازه‌ای موافقم با ۳۲/۹ درصد می‌باشد.

$$H_0 = \mu = 3$$

$$H_1 = \mu \neq 3$$

برای بررسی آیا حقوق کیفری مرتبط با کودکان و نوجوانان در نزد قوانین و حقوق داخلی ج.ا. ایران می‌توان شرایط لازم برای دادرسی جرائم کیفری کودکان را فراهم سازد، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. حد پایین برای این عامل ۳ در نظر گرفته شده است. بنابراین باید مفروضات آماری زیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد بررسی قرار گیرند:

جدول آمار توصیفی مولفه مورد مطالعه

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۱۵۲	۳/۵۷	۱/۲۹	۰/۱۰

با توجه به جدول میانگین سوال فوق بیشتر از ۳ می‌باشد. در ادامه برای متغیر مورد مطالعه نیز انحراف معیار و خطای استاندارد میانگین آورده شده است.

جدول آزمون t-test

Test Value = 3					
سوال ۱	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری (دو دامنه)	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین ها
					حد بالا
	۵/۵۱۴	۱۵۱	۰/۰۰۰	۰/۵۷	حد پایین
					۰/۳۷

در جدول فوق برای بررسی آیا حقوق کیفری مرتبط با کودکان و نوجوانان در نزد قوانین و حقوق داخلی ج.ا. ایران می‌توان شرایط لازم برای دادرسی جرائم کیفری کودکان را فراهم سازد، از آزمون تک نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به این که سطح معنی‌داری محاسبه شده بادر جدول فوق با توجه به آزمون تی (t= ۵/۵۱۴ و df=۱۵۱) کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (sig<.05)، لذا فرض صفر پذیرفته نمی‌شود و چون میانگین محاسبه شده برابر با ۳/۵۷ می‌باشد و بیشتر از عدد ملاک ۳ می‌باشد، بنابراین حقوق کیفری مرتبط با کودکان و نوجوانان در نزد قوانین و حقوق داخلی ج.ا. ایران می‌تواند شرایط لازم برای دادرسی جرائم کیفری کودکان را فراهم سازد و از آسیب‌های اجتماعی بکاهد.

سؤال ۲: آیا وجود قوانین سخت گیرانه در مباحث کیفری مثل زندان برای نوجوانان می‌تواند باعث پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی شود.

فرضیه ۲: وجود قوانین سخت‌گیرانه در مباحث کیفری نظیر زندان برای اطفال و کودکان می‌تواند آسیب‌های اجتماعی را کاهش دهد.

جدول توزیع فراوانی سوال ۲

سوال	تا اندازه‌های مخالفم	تا اندازه ای موافقم	کاملاً مخالفم	کاملاً موافقم	نظری ندارم
سوال ۲	فراوانی	۵۴	۸	۲۹	۵۱
	درصد	۶/۶	۳۵/۵	۵/۳	۱۹/۱

$$H_0 = \mu = 3$$

$$H_1 = \mu \neq 3$$

داده‌های مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که در افراد مورد مطالعه براساس سوال ۵ را به شرح زیر در حد کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم بیان کرده‌اند که بیشترین درصد فراوانی سوال مربوط به گزینه تا اندازه ای موافقم با ۳۵/۵ درصد می‌باشد. برای بررسی آیا وجود قوانین سخت‌گیرانه در مباحث کیفری نظیر زندان برای اطفال و کودکان می‌تواند آسیب‌های اجتماعی را کاهش دهد، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. حد پایین برای این عامل ۳ در نظر گرفته شده است.

جدول آمار توصیفی مولفه مورد مطالعه

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۱۵۲	۳/۵۶	۱/۰۴	۰/۰۸

با توجه به جدول میانگین سوال فوق بیشتر از ۳ می‌باشد. در ادامه برای متغیر مورد مطالعه نیز انحراف معیار و خطای استاندارد میانگین آورده شده است.

جدول آزمون t-test

Test Value = 3					
سوال ۲	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری (دو دامنه)	فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین‌ها	
				اختلاف میانگین	اختلاف میانگین
	۶/۷۰۷	۱۵۱	۰/۰۰۰	حد بالا	حد پایین
				۰/۷۳	۰/۳۹

در جدول فوق برای بررسی آیا وجود قوانین سخت‌گیرانه در مباحث کیفری نظیر زندان برای اطفال و کودکان می‌تواند آسیب‌های اجتماعی را کاهش دهد، از آزمون تک نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به این که سطح معنی‌داری محاسبه شده با جدول فوق با توجه به آزمون تی (t=۳/۷۰۷ و df=۱۵۱) کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (sig<0.05). لذا فرض صفر پذیرفته نمی‌شود، و چون میانگین محاسبه شده برابر با ۳/۵۶ می‌باشد و بیشتر از عدد ملاک ۳ می‌باشد، بنابراین وجود قوانین سخت‌گیرانه در مباحث کیفری نظیر زندان برای اطفال و کودکان می‌تواند آسیب‌های اجتماعی را کاهش دهد.

سؤال ۳: آیا اعمال مجازات‌های جایگزین به جای اقامت در کانون اصلاح و تربیت می‌تواند باعث کاهش آسیب‌های اجتماعی شود.

فرضیه ۳: مجازات‌های اجتماعی جایگزین و بازگشت فرزندان بزهکار نزد خانواده و در عین حال مراقبت از آنان توسط نهادهای قضایی به شکل بهتری می‌تواند آسیب‌های اجتماعی در این سنین را کاهش دهد.

جدول توزیع فراوانی سوال ۳

سوال	کاملاً موافقم	تا اندازه‌ای موافقم	تا اندازه‌ای مخالفم	کاملاً مخالفم	نظری ندارم
سوال ۶	فراوانی	۱۱۰	۲۴	۸	۱۰
	درصد	۷۲/۴	۱۵/۸	۵/۳	۶/۶

برای بررسی اینکه آیا قوانین اصلاحی و مجازات‌های اجتماعی جایگزین به جای زندان می‌تواند باعث کاهش آسیب‌های اجتماعی در نزد کودکان و نوجوانان گردد، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. حد پایین برای این عامل ۳ در نظر گرفته شده است.

$$H_0 = \mu = 3$$

$$H_1 = \mu \neq 3$$

داده‌های مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که در افراد مورد مطالعه براساس سوال ۶ را به شرح زیر در حد کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم بیان کرده‌اند که بیشترین درصد فراوانی سوال مربوط به گزینه کاملاً موافقم با ۷۲/۴ درصد می‌باشد.

جدول آمار توصیفی مولفه مورد مطالعه

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۱۵۲	۴/۵۵	۰/۸۳	۰/۰۶

با توجه به جدول میانگین سوال فوق بیشتر از ۳ می‌باشد. در ادامه برای متغیر مورد مطالعه نیز انحراف معیار و خطای استاندارد میانگین آورده شده است.

جدول آزمون t-test

Test Value = 3						
سوال ۳	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری (دو دامنه)	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین‌ها	حد پایین
	۲۲/۸۹۲	۱۵۱	۰/۰۰۰	۱/۵۵	حد بالا	حد پایین
					۱/۶۸	۱/۴۱

در جدول فوق برای بررسی اینکه آیا قوانین اصلاحی و مجازات‌های اجتماعی جایگزین به جای زندان می‌تواند باعث کاهش آسیب‌های اجتماعی در نزد کودکان و نوجوانان گردد، از آزمون تک نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به این که سطح معنی‌داری محاسبه شده بادر جدول فوق با توجه به آزمون تی (t = ۲۲/۸۹۲ و df = ۱۵۱) کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (sig < .05) لذا فرض صفر پذیرفته نمی‌شود، و چون میانگین محاسبه شده برابر با ۴/۵۵ می‌باشد و بیشتر از عدد ملاک ۳ می‌باشد، بنابراین قوانین اصلاحی و مجازات‌های اجتماعی جایگزین به جای زندان می‌تواند باعث کاهش آسیب‌های اجتماعی در نزد کودکان و نوجوانان می‌گردد. سؤال ۴: آیا سازوکارهای ترمیمی پیش و پساکفیری می‌توانند باعث بهبود حقوق کودکان از حیث حمایت کفیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی شوند.

فرضیه ۴: سازوکارهای ترمیمی پیش و پساکفیری نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی در نزد کودکان و نوجوانان دارند.

جدول توزیع فراوانی سوال ۴

سوال	کاملاً موافقم	تا اندازه‌ای موافقم	کاملاً مخالفم	تا اندازه‌ای مخالفم	کاملاً مخالفم	نظری ندارم
سوال ۴	فراوانی	۸۶	۳۷	۷	۵	۱۷
	درصد	۵۶/۶	۲۴/۳	۴/۶	۳/۳	۱۱/۲

داده‌های مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که در افراد مورد مطالعه براساس سوال ۷ را به شرح زیر در حد کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم بیان کرده‌اند که بیشترین درصد فراوانی سوال مربوط به گزینه تا اندازه‌ای موافقم با ۵۶/۶ درصد می‌باشد.

$$H_0 = \mu = 3$$

$$H_1 = \mu \neq 3$$

برای بررسی آیا سازوکارهای ترمیمی پیش و پساکیفری می‌توانند باعث بهبود حقوق کودکان از حیث حمایت کیفری شوند، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. حد پایین برای این عامل ۳ در نظر گرفته شده است.

جدول آمار توصیفی مولفه مورد مطالعه

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۱۵۲	۳/۹۴	۰/۹۱	۰/۰۷

با توجه به جدول میانگین سوال فوق بیشتر از ۳ می‌باشد. در ادامه برای متغیر مورد مطالعه نیز انحراف معیار و خطای استاندارد میانگین آورده شده است.

جدول آزمون t-test

Test Value = 3						
سوال ۴	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری (دو دامنه)	فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین‌ها		حد پایین
				اختلاف میانگین	حد بالا	
۱۲/۶۷۴	۱۵۱	۰/۰۰۰	۰/۹۴	۱/۰۸	۰/۷۹	

در جدول فوق برای بررسی آیا سازوکارهای ترمیمی پیش و پساکیفری می‌توانند باعث بهبود حقوق کودکان از حیث حمایت کیفری شوند، از آزمون تک نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به این که سطح معنی داری محاسبه شده بادر جدول فوق با توجه به آزمون تی (df=۱۵۱ و t= ۱۲/۶۷۴) کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (sig<.05). بنابراین فرض صفر پذیرفته نمی‌شود، چون میانگین محاسبه شده برابر با ۳/۹۴ می‌باشد و بیشتر از عدد ملاک ۳ می‌باشد، بنابراین سازوکارهای ترمیمی پیش و پساکیفری می‌توانند باعث بهبود حقوق کودکان از حیث حمایت کیفری می‌شوند.

سؤال ۵: آیا قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ قدرت کافی برای حمایت از اطفال و نوجوان در برابر آسیب‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی را دارد.

فرضیه ۵: قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ با در نظر گرفتن کودک‌آزاری به مثابه یک جرم عمومی می‌تواند باعث حمایت از آنان در برابر آسیب‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی گردد.

جدول توزیع فراوانی سوال ۵

سوال	تا اندازه‌ای موافقم	کاملاً موافقم	تا اندازه‌ای مخالفم	کاملاً مخالفم	نظری ندارم
سوال ۵	فراوانی	۴۸	۹۱	۷	۴
	درصد	۳۱/۶	۵۹/۹	۴/۶	۲/۶

داده‌های مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که در افراد مورد مطالعه براساس سوال ۸ را به شرح زیر در حد کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم بیان کرده‌اند که بیشترین درصد فراوانی سوال مربوط به گزینه کاملاً موافقم با ۵۹/۹ درصد می‌باشد.

برای بررسی آیا قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ با در نظر گرفتن کودک آزاری به مثابه یک جرم عمومی می‌تواند باعث حمایت از آنان در برابر آسیب‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی گردد، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. حد پایین برای این عامل ۳ در نظر گرفته شده است.

$$H_0 = \mu = 3$$

$$H_1 = \mu \neq 3$$

جدول آمار توصیفی مولفه مورد مطالعه

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۱۵۲	۴/۴۴	۰/۸۵	۰/۰۶

با توجه به جدول میانگین سوال فوق بیشتر از ۳ می‌باشد. در ادامه برای متغیر مورد مطالعه نیز انحراف معیار و خطای استاندارد میانگین آورده شده است.

جدول آزمون t -test

Test Value = 3						
سوال ۸	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری (دو دامنه)	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین‌ها	
					حد بالا	حد پایین
	۲۰/۶۷۵	۱۵۱	۰/۰۰۰	۱/۴۴	۱/۵۷	۱/۳۰

در جدول فوق برای بررسی آیا قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ با در نظر گرفتن کودک آزاری به مثابه یک جرم عمومی می‌تواند باعث حمایت از آنان در برابر آسیب‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی گردد، از آزمون تک نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری محاسبه شده بادر جدول فوق با توجه به آزمون تی ($t = 20/675$ و $df = 151$) کمتر از $0/05$ می‌باشد، ($sig < .05$). لذا فرض صفر پذیرفته نمی‌شود، و چون میانگین محاسبه شده برابر با $4/44$ می‌باشد و بیشتر از عدد ملاک ۳ می‌باشد، بنابراین قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ با در نظر گرفتن کودک آزاری به مثابه یک جرم عمومی می‌تواند باعث حمایت از آنان در برابر آسیب‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی می‌گردد.

سؤال ۶: آیا دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه که در قانون حمایت از کودکان و نوجوان مصوب ۱۳۹۹ مورد توجه قرار گرفته می‌تواند نقش مثبتی در ایجاد شرایط مناسب حقوقی برای کودکان و نوجوانان ایفا نماید.

فرضیه ۶: دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه که در قانون حمایت از کودکان و نوجوان مصوب ۱۳۹۹ مورد توجه قرار گرفته است در صورت اجرایی شدن قوانین آن می‌تواند نقش مثبتی در ایجاد شرایط مناسب حقوقی برای کودکان و نوجوانان ایفا نماید.

جدول توزیع فراوانی سوال ۹

سوال	تا اندازه ای موافقم	کاملاً موافقم	تا اندازه ای مخالفم	نظری ندارم	کاملاً مخالفم
سوال ۹	فراوانی	۴۰	۵۶	۲۶	۱۲
	درصد	۲۶/۳	۳۶/۸	۱۷/۱	۷/۹
					۱۸
					۱۱/۸

داده‌های مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که در افراد مورد مطالعه براساس سوال ۹ را به شرح زیر در حد کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم بیان کرده‌اند که بیشترین درصد فراوانی سوال مربوط به گزینه کاملاً موافقم با $36/8$ درصد می‌باشد.

برای بررسی آیا دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه که در قانون حمایت از کودکان و نوجوان مصوب ۱۳۹۹ مورد توجه قرار گرفته می‌تواند نقش مثبتی در ایجاد شرایط مناسب حقوقی برای کودکان و نوجوانان ایفا نماید. حد پایین برای این عامل ۳ در نظر گرفته شده است.

$$H_0 = \mu = 3$$

$$H_1 = \mu \neq 3$$

جدول آمار توصیفی مولفه مورد مطالعه

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۱۵۲	۳/۵۹	۱/۴۲	۰/۱۱

با توجه به جدول میانگین سوال فوق بیشتر از ۳ می‌باشد. در ادامه برای متغیر مورد مطالعه نیز انحراف معیار و خطای استاندارد میانگین آورده شده است.

جدول آزمون t-test

Test Value = 3					
سوال ۹	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری (دو دامنه)	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین ها
					حد بالا / حد پایین
	۵/۱۰۵	۱۵۱	۰/۰۰۰	۰/۵۹	۰/۸۲ / ۰/۳۶

در جدول فوق برای بررسی آیا دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه که در قانون حمایت از کودکان و نوجوان مصوب ۱۳۹۹ مورد توجه قرار گرفته می‌تواند نقش مثبتی در ایجاد شرایط مناسب حقوقی برای کودکان و نوجوانان ایفا نماید، از آزمون تک نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به این که سطح معنی‌داری محاسبه شده بادر جدول فوق با توجه به آزمون تی (۵/۱۰۵) $t =$ و بیشتر از عدد ملاک ۳ می‌باشد، بنابراین دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه که در قانون حمایت از کودکان و نوجوان مصوب ۱۳۹۹ مورد توجه قرار گرفته می‌تواند نقش مثبتی در ایجاد شرایط مناسب حقوقی برای کودکان و نوجوانان ایفا نماید.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند که سازوکارهای سخت‌گیرانه هرچند ممکن است از منظر حقوق بشری دارای ایراداتی باشند، اما همچنان به عنوان قوانین بازدارنده نقش مهمی در جلوگیری از بروز آسیب‌های اجتماعی برای کودکان و نوجوانان داشته باشند. ضمن اینکه سازوکارهای پیش و پساکفتری و همچنین بهره‌گیری از مجازات اجتماعی جایگزین مورد تأیید پاسخ دهندگان بوده است. بنابراین می‌توان با بسط مفهوم مجازات اجتماعی جایگزین و دفاع از نوع قضات در این زمینه جایگاه خاصی برای حمایت از حقوق قضایی کودکان و نوجوانان فراهم آورد. ضمن اینکه، دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه که در قانون حمایت از کودکان و نوجوان مصوب ۱۳۹۹ ش. تأسیس شد، می‌تواند الگویی برای سایر قوا و نهادهای سیاسی کشور باشد تا از این طریق بتوانند در حیطه تقنینی و اجرایی، جایگاه خاصی برای کودکان و نوجوانان در نظر بگیرند و راه را برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی، بزهکاری اجتماعی و همچنین نابهنجاری‌های اجتماعی ببندند. به‌علاوه، امور تربیتی و ترمیمی در حین مجازات و بهره‌گیری از ایده‌های روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی تا حدود زیادی می‌تواند کودکان بزه‌دیده را از قرار گرفتن مجدد در معرض آسیب‌های اجتماعی مصون نگه دارد.

مقایسه یافته‌های تحقیق با سایر تحقیقات مربوطه در این زمینه نشان می‌دهد که تحقیق حاضر با رویکرد نتایج مقاله فرید محسنی و نصیر ملکوتی (۱۳۹۸) و انصاری نژاد (۱۳۸۹) از این جهت همسواست که محیط‌های آموزشی را برای پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان نیازمند به روز شدن می‌داند. ضمن اینکه در تحقیقات مذکور نقش ابزارهای آموزشی نظیر رسانه‌ها مثبت ارزیابی شده است.

همچنین نتایج تحقیق حاضر، برخی نتایج تحقیق داوری سرداری و عوض سرداری (۱۳۹۶) را تأیید می‌کند که بر نقش آموزش در کاهش بزهکاری اجتماعی تأکید می‌کنند. بنابراین برای کاهش خشونت و بزهکاری میان کودکان نیازمند توجه به اهداف متعالی زندگی کودکان به عنوان یک گروه خاص هستیم. همچنین تحقیق حاضر با نتایج تحقیق امیرحسین نیازپور (۱۳۹۳)، نیز همسواست. زیرا در هر دو تحقیق بر نقش قوانین بین‌المللی به عنوان متمایز بودن مجازات کودکان تأکید شده است.

علاوه بر این، تحقیق حاضر رویکرد مؤذن‌زادگان (۱۳۸۳) با عنوان "دادرسی ویژه اطفال در حقوق ایران" را مؤثر و مثبت می‌داند که دادرسی برای کودکان و اطفال باید کاملاً غیرعلنی، و با حفظ حقوق کودکان و آینده‌نگری درباره زندگی آنان صورت گیرد. با این حال، تأکید پژوهش حاضر بر نقش مجازات‌های اجتماعی جایگزین، خاص بودن کودکان و همچنین در نظر گرفتن روند دادرسی عادلانه و روان‌شناسانه برای کودکان و نوجوانان بزهکار است که در آن بر دوری از مجازات‌های همسان با بزرگسالان را مورد تأکید قرار می‌دهد. همچنان که جمشیدی (۱۳۸۲)، نیز در بخش‌هایی از پژوهش خود با عنوان "گفتمان سیاست جنایی در لایحه قضایی قانون تشکیل دادگاه‌های اطفال و نوجوانان" حمایت از قوانین داخلی در حیطه دادگاه‌های اطفال و نوجوانان را مثبت ارزیابی می‌کند. نقطه تمایز و البته برتر پژوهش حاضر، توجه به قانون دفتر حمایت از حقوق کودکان مصوب ۱۳۹۹ است که در صورت اجرایی شدن می‌تواند نقطه روشنی برای احقاق حقوق کودکان و کاهش آسیب‌های اجتماعی از طریق مجازات‌های اجتماعی جایگزین و یا بهره‌گیری از روش‌های آموزشی و تربیتی برای کاستن از مشکلات مربوط به مجازات آنان تلقی شود.

منابع

- پرادل، ژان (۱۳۸۱)، به دنبال جهانی‌شدن حقوق کیفری، ترجمه محمدمهدی ساقیان، مجله پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۱۱.
- جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۰)، سیاست جنایی مشارکتی، تهران: نشر میزان.
- حیدری، مسعود و اشراقی، محمود (۱۳۹۲)، سیاست جنایی اطفال در حقوق ایران با تأکید بر منابع اسلامی، کنفرانس ملی سیاست کیفری ایران در قبال بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان.
- خالقی، علی (۱۳۹۴)، آیین دادرسی کیفری، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.
- دولا کوآستا، لویس (۱۳۸۳)، سیاست جنایی اروپا، نمونه‌ای از بین‌المللی شدن حقوق کیفری در سطح منطقه‌ای، ترجمه: علی حسین نجفی ابرندآبادی؛ در: علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد محمد آشوری) تهران، انتشارات سمت.
- سامانه مقررات اداری، استخدامی و مالی (۱۳۹۴)؛ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲.
- صادقی، آسیه (۱۳۹۲)، بررسی آراء صادره از دادگاه‌های عمومی ویژه اطفال از منظر آموزه‌های بالینی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.
- فلاح باراندوزی، حجت، سیاح، سعید، حدودی کیشیان، رسول (۱۳۹۶)؛ بررسی و تحلیل حقوق کودک از دیدگاه حقوق بین‌الملل و قانون جمهوری اسلامی ایران، چهارمین کنفرانس بین‌المللی حقوق و توسعه پایدار.

بررسی قوانین و مقررات کیفری کودکان و نوجوانان در حقوق ایران و تأثیر آن بر کاهش آسیب‌های اجتماعی / ۱۹۳

- کثیری، مژگان (۱۳۹۵)، رویکرد نوین سیاست کیفری ایران در خصوص بزهکاری اطفال، به نقل از وبسایت: <http://mojgankasiri.com>
- محسنی، فرید (۱۳۹۳)، دستاوردهای نظری و علمی جرم‌شناسی رشد مدار، فصلنامه‌ی دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۶۶، تابستان ۱۳۹۳، صص ۱۴۶ و ۱۴۷.
- مؤذن زادگان، حسنعلی و یزدانیا، محمدرضا (۱۳۹۷)؛ الزام قضات به صدور قرارهای جایگزین بازداشت موقت در حقوق ایران و فرانسه، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۲۳، شماره ۸۳، صص ۲۷۱-۲۴۷.
- یزدانی، یوسفعلی و زاهدیان، محمدحسین (۱۳۹۶)؛ سیاست کیفری افتراقی در قبال بزهکاری و بزه‌دیدگی اطفال در نظام حقوقی ایران، کنفرانس بین‌المللی دانشگاه شیراز.
- Cullen, H. (1993). Education rights or minority rights? *International Journal of Law, Policy and the Family*, 7(2), 143-177.